

درسنامه و نکات مهم درس ۱

کانال تخصصی تاریخ من
@tarikheman3

تاریخ ۱

پایه : دهم علوم انسانی

تهیه کننده غلامعلی ابراهیمی - زاهدان

اهداف کلی درس :

تاکنون مطالب مختلفی درباره تاریخ و گذشته خوانده یا شنیده اید. شاید این سوال ها به ذهن شما راه یافته که تاریخ چیست؟ چرا اصلا تاریخ می خوانیم؟ مورخان چگونه و با استفاده از چه منابعی تاریخ را می نویسند؟ شیوه های تاریخ نگاری و کارکردهای آن؟ با مطالعه این درس پاسخ پرسش ها را خواهید توانست جواب دهید.

تعاریف تاریخ

گاهی منظور از آن مجموعه ی حوادث و رویدادهایی است که فرد یا جامعه از سر گذرانده است.

مانند : تاریخ ایران

گاهی واژه ی تاریخ در نوشته ها و زبان علمی به کار می رود و منظور از آن علم و روش علمی است که به وسیله ی آن رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می شوند.

مانند : تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوران اشکانیان

گاهی نیز منظور از تاریخ ، تعیین روز و ماه و سال است؛ یعنی همان تقویم

ویژگی های رویدادهای تاریخی:

الف) دور از دسترس اندو قابل مشاهده نیستند و نمیتوان آنها را به طور مستقیم درک کرد، بلکه آنها را باید با استفاده از شواهد و مدارک شناخت.

ب) تکرار ناپذیرند و قابل تجربه نیستند.

ج) مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه ی علت و معلولی دارند.

تاریخ، علمی است که به مطالعه ی جنبه های مختلف زندگی انسان ها و جامعه ها در گذشته می پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می کند.

هدف علم تاریخ :

آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه های فکری ، مذهبی ، سیاسی و... میشود.

پیشینه ی تاریخ نگاری:

علم تاریخ پیشینه ی بسیار کهنی دارد. پس از اختراع خط در حدود ۵۰۰۰ سال پیش، به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد.

قدیمی ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، سنگ نوشته ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد.

تاریخ نگاری در مفهوم کامل آن ، از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور هرودت که { پدر علم تاریخ } لقب گرفت، آغاز شد.

کهن ترین و کامل ترین کتاب تاریخی به جا مانده از عصر باستان کتاب تاریخ هرودت است که بیشتر مطالب آن شرح جنگ های یونان و ایران است. وی در گزارش رویدادهای مربوط به ایران خواسته یا ناخواسته دچار لغزش ها و گاه غرض ورزی هایی شده است.

در دوران اسلامی، تاریخ نگاری در میان مسلمانان رواج چشمگیری یافت. شمار زیادی از این مورخان مانند، طبری و بیهقی، ایرانی بودند.

ویژگی های مورخان دوران اسلامی:

۱) بیشتر مورخان به تنظیم ، ثبت و نگارش وقایع می پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند.

۲) بیشتر به بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان می پرداختند و به مسائل اجتماعی اقتصادی و فرهنگی اهمیت چندانی نمی دانند.

۳) برخی از وقایع نویسان به عنوان منشی در خدمت شاهان و حاکمان بودند و آنان را در مسافرت ها و جنگها همراهی می کردند.

ویژگی های تاریخ نگاری نوین:

الف) علم تاریخ صرفاً به شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمیشود، بلکه همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی و ... جوامع گذشته را در بر می گیرد.

ب) علم تاریخ فقط رویدادهای گذشته را ثبت و نقل نمی کند، بلکه زمینه ها، علت ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث را بررسی و تجزیه و تحلیل می کند.

ج) در تاریخ نگاری نوین از یافته های علوم و فنون مختلف مانند باستان شناسی ، جامعه شناسی فلسفه، جغرافیا، زبان شناسی و گاه شماری استفاده می شود.

مراحل شش گانه پژوهش در تاریخ

- ۱) انتخاب موضوع
- ۲) تدوین پرسش های تحقیق
- ۳) شناسایی منابع
- ۴) گردآوری و تنظیم اطلاعات
- ۵) تحلیل و تفسیر اطلاعات
- ۶) گزارش یافته های پژوهش

۱) معیارهای انتخاب موضوع

موضوع تحقیق باید تازه و غیر تکراری باشد. هر پژوهش باید مسئله ی تازه ای را بررسی کند. موضوع تحقیق هم چنین باید دارای اثر و فایده باشد. محقق موضوعی را انتخاب نماید که دارای منابع و اطلاعات کافی باشد.

۲) تدوین پرسش نامه های تحقیق

هر پژوهش علمی نیازمند یک یا چند پرسش است. پرسش ها هدف پژوهش را مشخص می کنند. مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می شود.

۳) شناسایی منابع

پژوهشگر پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق، میزان اعتبار، دقت و درستی آنها را ارزیابی میکند. مثلاً بررسی می کند که نویسندگان منابع چه کسانی بوده اند؛ چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته اند؛ آیا خود شاهد وقایع بوده اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده اند؛ تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته اند.

۴) گردآوری و تنظیم اطلاعات

پژوهشگر اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق را از منابع و اسناد استخراج و سپس تنظیم و دسته بندی می کند.

۵) تحلیل و تفسیر اطلاعات

در واقع کار مورخان در این مرحله شباهت بسیاری به کار کارآگاهان پلیس دارد.

کارآگاهان و مورخان، هردو، به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به گونه ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند. اولی به دنبال بازسازی صحنه ی جرم و دومی در پی بازسازی وقایع گذشته است.

شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است، می تواند اثر انگشت یا هر شیء به جا مانده در صحنه جرم باشد. اما شواهدی که مورخ به دنبال آن است، منابع، اسناد و مدارکی است که اطلاعاتی را درباره زندگی مردم در روزگار گذشته در اختیار قرار می دهند.

۶) گزارش یافته های تحقیق

پژوهشگر در این مرحله نتایج و یافته های تحقیق را استخراج و در قالب گزارش علمی ارائه میکند.

منابع پژوهش علمی در تاریخ

منابع دست اول یا اصلی

منابع دست دوم یا فرعی

منابع دست اول یا اصلی:

به همه ی آثاری گفته می شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیکترین زمان به وقوع آن، نوشته شده اند. به عبارت دیگر، خود نویسنده ناظر رویدادها بوده اند یا شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده اند.

نمونه هایی از منابع دسته اول:

منابع مکتوب، تمامی آثار باستانی و تاریخی شامل بناها، ابزارها، اشیاء، سنگ نگاره ها، سنگ نوشته ها، سکه ها و هر وسیله ای که از گذشته به جای مانده است.

منابع دسته دوم یا فرعی:

به همه ی تحقیقات و آثاری گفته می شود که بر پایه ی منابع دست اول پدید آمده اند.

فواید و کارکردهای مطالعه ی تاریخ

الف) منبع شناخت و تفکر

(ب) بهره گیری از گذشته برای حال و آینده
(ج) تقویت حس میهن دوستی و هویت ملی

نمونه سوالات درس اول

- (۱) قدیمی ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده سنگ نوشته ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزارسال قدمت دارد.
○ غلط ○ صحیح
- (۲) تاریخ نگاری در مفهوم کامل آن از قرن پنجم میلادی آغاز شد.
○ غلط ○ صحیح
- (۳) پدر علم تاریخ لقب ..... است.
- (۴) اولین مرحله پژوهش در تاریخ ..... می باشد.
- (۵) در کدام مرحله از پژوهش در تاریخ کارمورخ شبیه کار کارآگاهان پلیس است؟
الف) تدوین پرسش ○ ب) شناسایی منابع ○ ج) گرد آوری و تنظیم ○ د) تحلیل و تفسیر ○
- (۶) کدام یک از آثار زیر جزء منابع دست اول محسوب می شوند؟
الف) بناها و کاخ ها ○ ب) سنگ نوشته ها و تحقیقات دانشجویان ○
ج) سنگ نگاره ها و سکه ها ○ د) الف و ج ○
- (۷) اصطلاحات زیر را تعریف کنید.
الف) تاریخ :
ب) منابع دسته اول :
پ) علم تاریخ:
- (۸) سه مورد از ویژگی های رویدادهای تاریخی را ذکر کنید.
- (۹) ویژگی های تاریخ نگاری نوین را بنویسید؟ (۲ مورد)
- (۱۰) فواید و کارکردهای مطالعه ی تاریخ کدامند؟

موفق باشید